

Ivo Žajdela

# Šola in zločini revolucije

Na spletni strani osnovne šole v Logatcu beremo, zakaj šolo poimenujejo OŠ 8 talcev. Besedilo razlage ni iz časa pred demokratizacijo Slovenije, ampak nosi letnico 2011. Napisano je v maniri mitologije, ne resnice. Z imenom slavijo zločine komunistične revolucije.



Osnovna šola 8 talcev v Logatcu

Takole pišejo: »6. aprila 1941 se je začel bombni napad na Jugoslavijo. Stara jugoslovanska vojska je podpisala popolno kapitulacijo. Po kapitulaciji stare Jugoslavije je Hitler takoj razdelil plen med svoje zaveznike.

Ozemlje Slovenije so si razdelile tri države. Severni del Slovenije je zasedla nemška vojska. Prekmurje so dobili Madžari, južni del Slovenije pa je prišel pod italijansko okupacijsko oblast. Ozemlje, ki so ga zasedli Italijani, je 3. maja 1941 postalo Ljubljanska pokrajina. Tudi Logatec s svojo okolico je bil vključen v Ljubljansko pokrajino, in s tem pod italijansko okupacijsko oblast.

Ko je bila 27. aprila 1941 ustanovljena OF slovenskega naroda, so se tudi logaški občani priključil OF. Na območju Logatca je deloval terenski odbor OF za Gornji in Dolnji Logatec. Na jesen 1941. leta je dal Logatec prve znake upora. Tiskali

so letake in gesla, rezali telefonske žice in sekali telefonske drogove. Ker je skozi Logatec vodila železniška proga, ki je povezovala Ljubljansko pokrajino z Italijo, je bila proga večkrat tarča napadov. Vse akcije partizanov in terencev na območju Logatca niso ostale brez odmeva pri italijanski oblasti. Na zimo 1941 so začeli Italijani graditi bunkerje in žične pregrade. Pomladi 1942 je bil Logatec že ves ograjen z žico. Vstop in izstop iz Logatca je bil dovoljen le na določenih prehodih. Italijani so močno povečali pritisk tudi na posamezne ljudi, za katere so menili, da so člani OF. Med drugim na osem fantov in mož, to so bili: Edvard

Vidmar, Lado Grom, Edvard Lenarčič, Drago Vilar, Ivan Korenč, Jože Vidmar, Franc Nagode in Bogo Drnovšek. Vseh osem so Italijani 1942. leta ujeli in jih odpeljali v Belgijsko vojašnico v Ljubljano.

## Bastič, »talci« in šola

V Belgijskem zaporu v Ljubljani se je znašlo osem logaških fantov in čakalo, kakšna usoda jih bo doletela. 23. junija 1942 so jih z vlakom odpeljali na Vrhniko. Z Vrhnike je kolona s talci peš odšla proti Horjulu. Kolono je poleg talcev sestavljalo še 30 italijanskih vojakov. Vojaki so

hodili spredaj, nosili so lopate in krampe. Talci so bili zvezani po dva skupaj in navezani na skupno vrvo. Za njimi so hodili vojaki. Kolona se je počasi bližala Horjulu, kjer naj bi talce ubili.

Zakaj ravno v Horjulu? Horjulski župan je ob prihodu Italijanov začel sodelovati z njimi. Člani OF v okolici Horjula so ga večkrat opozorili, naj prekine sodelovanje z okupatorjem. Ker opozorila niso zalegla, ga je OF obsodila na smrt in ga ustrelila. Ustreljen je bil 14. junija 1942 skupaj s svojo ženo. Zaradi ustrelitve horjulskega župana je nastala reakcija. Italijanska okupacijska oblast je takoj pristopila k povračilnim ukrepom. Po ustaljenem načinu je začela zbirati talce – ljudi, za katere so sumili, da delajo z OF, in so bili v zaporu v Ljubljani. Tako so določili za talce osem logaških fantov.

Ko se je kolona vojakov in talcev pomikala skozi Horjul, je bil ura devet dopoldan. Italijanski komandant je pokazal na kraj, imenovan Kucelj, kjer so bili talci ustreljeni. Italijani so po streljanju talce zagrebli in odšli. Kasneje je horjulski župnik dobil dovoljenje italijanske vojske, da talce pokoplje na pokopališču. Po pokopu so grob zravnali z zemljo in med vojno grob ni smel biti vzdrževan. Po končani vojni, 1946. leta, je ZB Logatec organizirala prekop talcev in danes so pokopani v Logatec.

10. novembra 1960 se je OŠ v Dol. Logatcu, v spomin na osem logaških fantov, poimenovala v OŠ '8 talcev' Logatec.

## Revolucionarna strategija

Tako je napisano na spletni strani šole. Besedilo je seveda skrajno pristransko in pomanjkljivo, ponekod pa tudi napačno. Najprej, prav nič niso napisali, da so komunisti okupacijo zlorabili za komunistično revolucijo, kar je pomenilo sistematično uničevanje političnih nasprotnikov. Uvodoma so zapisali frazo, da je bila »27. aprila 1941 ustanovljena OF »slovenskega naroda«. Prvič, podatek ne drži, drugič pa to ni nobena organizacija »slovenskega naroda«. OF so ustanovili komunisti z nekaj svojimi simpatizerji samo zato, da bi prikriili svoje ime ter s tem bistvo družine. S silovito propagando o boju proti okupatorju jim je uspelo pridobivati ljudi na svojo stran. To ni

bilo težko, saj kdo pa bi maral okupatorje!

Za potrebe revolucije so komunistične paravojske (partizani, vosovci, terenci) z nekaterimi akcijami proti okupatorju začeli že zelo zgodaj. Nikjer drugje po Evropi v zasedenih deželah potencialni uporniki niso počeli kaj takšnega, ker so predvsem šteli civilno prebivalstvo. Predvsem so skrbeli za ilegalno organiziranje, akcije pa so usmerjali v redke diverzije, ki niso kar klicale po hudih povračilnih ukrepih. Ljudi pa, razen v nekaj primerih, niso ubijali. To velja za obdobje od leta 1939 do celotnega leta 1943. Šele od leta 1944 so ponekod zaostriili odpor, vendar še zdaleč ne v kakšne takšne oblike, kot je to bilo v Sloveniji, Jugoslaviji in od leta 1944 v Grčiji.

V Sloveniji (in Jugoslaviji) komunistom civilno prebivalstvo oz. potencialno nasilje nad njim ni bilo mar. Celo del revolucionarne strategije je bil, da civilisti čim bolj trpijo, da bodo potem zaščito iskali pri paravojaških skupinah komunistov. Partizani in terenci so leta 1941 in 1942 ubijali predvsem Slovence, okupatorje pale za vzorec. Poleg tega so civiliste ubijali, jih ropali ter jim grozili tudi zato, da bi zasejali smrtni strah in okupatorja, ki je edini legalno skrbel za red, prisilili v povračilne ukrepe. Vse to početje komunistov in njihovih paravojaških skupin (partizanov, terencev) je bilo skrajno škodljivo za civilno prebivalstvo in zato tudi zločinsko.

## Povračilni ukrepi

Tako imenovani talci so posebna problematika, ki je bila sestavni del zločinske strategije komunistične revolucije. Okupator, Italijani in Nemci, niso nikoli streljali »talcev« kar tako, brez razloga. Vedno so to počeli kot povračilni ukrep za večjo partizansko »akcijo«. Te »akcije« so bile po večini zločini, še posebej ko so bile storjene na način, ki je kar klical po protiukrepih. Takšne »akcije« so bile v večini. V primeru »talcev«, izgonov prebivalstva v internacijo in taborišča, požigov domačij in celih vasi pa je okupator na »akcije« oziroma nasilje partizanov v veliki večini odgovarjal z nasiljem. Leta 1942 je bilo teh partizanskih »akcij« in nasilja zelo veliko, zato je bilo veliko tudi okupatorjevih

ukrepov oziroma protinasilja.

Beseda talci so zavajajoč izraz. Tako kot pri velikem številu druge terminologije so komunisti tudi s tem izrazom prikriivali bistvo dogajanja. Ker so partizani veliko večino akcij izvajali tako, da so kar klicale po protiukrepih okupatorja, so vso krivdo, tudi s pomočjo terminologije, naprtili drugim, okupatorju ali celo žrtvam, samo da bi s tem prikriili svoj del odgovornosti (krivde). Prav za vse »talce« v Sloveniji so kazensko odgovorni partizani, saj so s svojimi »akcijami«, ki so kar klicale po protiukrepih, povzročili najprej protiukrepe, s tem pa tudi smrt nedolžnih ljudi (civilistov) ali izgone v internacijo ter požige domov. Šlo je torej za žrtve povračilnih ukrepov in ne za talce.

## Krivda komunistov

Ko je okupator zasedel Slovenijo, je domače organe pregona (policijo in sodstvo ter seveda vojsko) ukinil ali si jih povsem podredil. Tako je bil nenadoma okupator edina sila, ki je lahko preiskovala kriminalna dejanja in preganjala njihove storilce. Seveda okupacijska oblast ni mogla v celoti naslediti domačih organov pregona, saj za to niso bili usposobljeni. Za prepoznavanje terena in tudi ljudi (potencialnih osumljencev) so si pomagali z domačimi ljudmi, včasih za denar, včasih za drobne protiusluge, včasih pa tudi pod pritiskom grožnje. Slednje je bilo prisotno še posebej v času t. i. italijanske ofenzive poleti in jeseni 1942, ko so lokalne veljake prisilili v nemo-gočo »izbiro«: zagrozili so, da bodo »kaznovali« vse povprek, če ne bodo izbrali zahtevanega števila vsaj potencialno nevarnih, če že ne krivih. Vse do danes beremo o očitkih takim ljudem, ki jih je okupator prisilil, da so morali med na primer zbranimi vaščani izbrati določeno število za odgon v internacijo ali za ustrelitev v povračilnih ukrepih. Celo kakšen ugleden pisatelj še danes piše o tovrstnih očitkih, pri čemer mu niti na misel ne pride, da bi vsaj kaj napisal tudi o resničnih krivcih za takšne situacije, to pa so bili partizani s svojimi bolj ali manj namernimi »akcijami«, ki so predvidevale nasilne okupatorjeve protiukrepe. →



Napis ob vhodu v logaško osnovno šolo



Spominska tabla v osnovni šoli v Logatcu

Kaj od tega, kar je danes opisano v izjemno obsežni literaturi, ki je v Sloveniji izšla po demokratizaciji Slovenije leta 1990, piše na spletni strani logaške osnovne šole? Prav nič. Nasprotno, tam ponavljajo mitologijo storilcev največjega zločina v slovenski zgodovini.

Poglejmo samo nekaj podatkov, v kakšnih okoliščinah je prišlo do ustrelitve osmih Logatčanov 23. junija 1942 pri Horjulu.

## Partizanski zločini

Skupina partizanov je že 5. decembra 1941 mirala železniški most čez Ljubljano pri Preserju. Pri tem so ubili tudi štiri vojake, ki so most stražili. Italijani so se silovito odzvali, tudi zato, da bi z nasilnimi protiukrepi preprečili podobna dejanja. To je bil seveda račun brez krčmarja, saj komunistov (partizanskega vodstva) okupatorjevo protinasilje ni prav nič ganilo. Nasprotno, šlo jim je v prid. Italijani so aretirali 69 ljudi. Takrat Italijani še niso streljali kar na slepo, brez sodnega postopka. V sojenju so sprva na smrt obsodili 28 ljudi. Po posredovanju škofa Gregorija Rožmana so dvanajstim smrtno kazeno omilili. V Gramozni jami so 10. marca 1942 ustrelili šestnajst obsojencev. To niso bili talci, kot jih vse do danes imenuje prokomunistična publicistika in celo domače okolje, na primer v Borovnici, kjer so pod komunizmom ta dan celo imeli občinski praznik. Še zdaleč niso bili edini, ki so tragedijo ljudi – povzročeno z revolucionarnim nasiljem – praznovali. Ponekod to počnejo še danes: tragedijo ljudi ali kraja praznujejo, namesto da bi dogodek zaznamovali v obliki spominskega dneva. Zaradi te in še nekaj drugih partizanskih »akcij« so bili Italijani vedno bolj živčni in sovražno raz-

položeni.

Tretjega marca 1942 se je domačijam na Ulaki (južnem delu Korena nad Horjulom) približala italijanska patrulja. Nekaj vojakov s seržantom na čelu je zavilo h hlevu ene od domačij. Seržant je stopil h hlevskim vratom, toda še preden jih je dobro odprl, je odjeknil strel in seržant je obležal v snegu na dvorišču. Še isti dan so Italijani požgali dve domačiji, večino odraslih vaščanov so odgnali s seboj in jih odpeljali v internacijo. Naslednji dan so Italijani spet prišli in požgali še preostale



Janez Bastič

domačije na Ulaki.

Partizani so 21. aprila 1942 ponoči v domači hiši v Zaklancu pri Horjulu ugrabili Janeza Erbežnika. Naslednje jutro ga je našel domačin, ki se je s kolesom peljal v službo na Vrhniko. Njegovo truplo je ležalo sredi ceste Horjul–Vrhnika, približno en kilometer od Horjula. To je bil prvi tak umor v Horjulski dolini.

## Umor župana Bastiča

Trinajstega junija 1942 zvečer je partizanski komandir Peter Cefuta - Gad s svojo razbojniško skupino prišel na Brezovico pri Ljubljani. Pri Mravljetovih so ubili očeta ter sinova Franceta in Vinka, tretjega sina Toneta so odvedli s seboj na Ključ. Tonetova žena Tončka je bila učiteljica v Horjulu in je stanovala pri Bastičevih na Ljubogojni. V soboto zjutraj se je odpravila na Brezovico, ne da bi vedela, kaj se je prejšnjo noč zgodilo pri Mravljetovih in kaj se bo naslednjo noč zgodilo pri Bastičevih. Marica Cerar Bastič je v knjižici *Ljubogojna, draga vas domača* (pred kratkim je pri založbi Družina izšel drugi natis) podrobno opisala, kako je bilo na njenem rojstnem domu v noči na 15. junij 1942, ko so ga partizani popolnoma izropali in odgnali očeta Janeza (župana v Horjulu) in mamo Marijano. Malo manj kot en kilometer od doma so ju v zgodnjem nedeljskem jutru umorili ob poti, po kateri so zaobšli horjulsko vas. Na kmetiji v bližini kraja zločina so slišali županove krike in en sam strel. Očeta Janeza namreč niso



Marijana Bastič

ustrelili, ampak so ga potolkli z nekim topim orodjem.

Janko Maček je v reviji Zaveza (številka 35, december 1999) takole opisal morilsko vzdušje:

»Če so bili ljudje prestrašeni že po uboju Janeza Erbežnika, kako prestrašeni so bili šele zdaj. Komaj si predstavljamo, da je bil ta strah tako močan, da se cerkveni pevci niso upali nastopiti pri pogrebu, da bi se s pesmijo poslovili od svojega najstarejšega tovariša in njegove žene. In ta strah se je še poglobil, ko so Italijani teden dni po pogrebu Bastičevih iz Logatca pripeljali osem mož in fantov in jih kot talce postrelili blizu Bastičeve domačije.«

## Požig Ljubgojne

Čez nekaj dni, 29. junija 1942, so partizani na njegovem domu v Horjulu ugrabili kmečkega sina Valentina Lavrišo. Sosedje so videli, kako so ga sredi popoldneva gnali po stranski poti proti žažarskim gozdovom. Kmalu potem se je govorilo, kako kruto so ga mučili in da si je moral sam skopati jama.

V drugi polovici junija je neke noči »izginila« tudi romska družina, ki je živel v Lipalici na robu Horjula. Kot v nekaterih drugih množičnih pomorih Romov (Iški vintgar, Mačkovec nad Robom, Boncar pri Sodražici, Kanižarica pri Črnomlju) leta 1942 so tudi to umorili partizani.

Ob prehodu tako imenovane II. grupe odredov, ki jo je vodil Franc Rozman - Stane, so bili tudi horjulski Italijani v pripravljenosti. Ko so 1. julija odšli iz Horjula proti Vrzdencu, je po njih zaropotalo iz zasede, ki je bila postavljena v neposredni bližini Ljubgojne. Dva Italijana sta bila pri tem napadu ubita. Zaseda se je takoj umaknila, Italijani pa so podivjali in začeli požigati Ljubgojno – vas malo pred tem umorjenega horjulskega župana Bastiča. Ker se nekatera poslopja prvi dan niso vnela, so prišli še drugi dan in si vzeli toliko časa, do so temeljito opravili svoje delo. V Ligojni med Vrhniko in Horjulom se je ta zgodba ponovila 8. julija 1942 z eno razliko, da so tam Italijani poleg tega, da so požgali vas, ustrelili tudi nekaj vaščanov.

Janko Maček je ob tem zapisal: »Ko je Lojze Bastič z brati in sestrami nemo stal ob grobu staršev, je na sebi čutil čudne poglede in vedel, da je tudi sam v nevarnosti. Že na poti



Na kraju partizanskega umora zakoncev Bastič so 8. maja letos domačini postavili spomenik.

na pogreb je njega in brate čakala partizanska zaseda. Potem se je odločil: 'Kar tako pobiti se pa ne dam! Jaz se bom branil!' Toda kako naj se brani? Štirinajst dni po pogrebu so Italijani požgali njegovo vas in rojstno domačijo, partizani pa umorili sovaščana Valdija. Bilo je videti, da nikjer ni več izhoda, da se bo res moral dati pobiti. Ko je potem zvedel, da so v Šentjoštu ustanovili vaško stražo /17. julija 1942/, je odšel tja in se ji priključil.«

Petega novembra 1942 je Lojze Bastič ustanovil postojanko vaške straže v Horjulu.

## Uničenje Bastičevih

Kmalu zatem, 20. novembra 1942, so partizani udarili v bližnjem Zaklancu. Tisti večer so bili pri Dolinarjevih doma 65-letni oče Janez, 57-letna mati Marija, 19-letna hči Ivana in 16-letna Barbara. Vse štiri člane družine, ki so jih našli doma, so partizani odgnali s seboj, v hiši in hlevu pobrali vse, kar je bilo kaj vrednega in je bilo mogoče odpeljati ali odnesti, čebelnjak pa razkopali.

Pri Zalaznikovih so ugrabili 60-letno mater Ivano in 25-letno hčer Katarino, pri Kovačevih pa 22-letno

Marijo Fajdiga. Vseh sedem so še isto noč umorili pri kamnolomu blizu ceste Zaklanec–Polhov Gradec, le dober kilometer od domače vasi.

Z letom 1945 je Bastičeva družina izginila iz Horjulske doline. Sin Anton je bil ubit kot vaški stražar na Korenu februarja 1943, sin in duhovnik Štefan v bombnem napadu v Jastrebarskem na Hrvaškem aprila 1945, sinove Alojza, Pavla in Karla – vsi trije so bili domobranci – so partizani maja 1945 odvedli na Teharje in od tam v smrt. Hčerki Marica in Beta sta po vojni živeli v Kanadi.

Cilj vseh teh partizanskih umorov leta 1942 je bil v ljudeh zasejati smrtni strah, kar jim je tudi uspelo. Posledice čutimo še danes.

## Preimenovanje šole

Vse to je že vrsto let znano. Zato je skrajni čas, da vodstvo šole in logaška občina poskrbita, da osrednja vzgojna in izobraževalna ustanova v kraju ne bo poimenovana po zlaganem dogodku iz časa zločinske komunistične revolucije. ✕

Spoštovani!

Pred vami so življenjske preizkušnje družin, ki potrebujejo podporo in pomoč. Verjamemo, da nam bo skupaj z vami uspelo njihovo življenje premakniti na bolje.

V hudi stiski se je znašla tričlanska družina iz okolice Trebnjega. Mama, ki je dolgotrajno brezposelna, z dvema osnovnošolskima otrokoma živi v stari kmečki hiši, brez kopalnice, z neurejenim vodovodnim sistemom, slabim ogrevanjem ter le skupnimi prostori, brez primernih sob. Eden od sinov ima tudi težave z zdravjem in je trenutno v bolnišnici. Zanj se sedaj ureja soba. Preko CSD Trebnje načrtujejo ureditev ogrevanja in vodovoda. Nujno pa potrebujejo tudi kopalnico za kar bo namenjena pomoč.

Slovenska karitas, Kristanova ulica 1, 1000 Ljubljana, tel: 01 300 59 60, TRR : SI56 0214 0001 5556 761, BIC banke: LJBAS12X, Koda namena: CHAR, Sklic: SI00 904, Namen: ZAUPANJE. Ljudem v stiski lahko pomagate tudi z namenitvijo 0.5% dohodnine. D.Š. Slovenske karitas je 20210795. Obrazec in vse informacije so na voljo na [www.karitas.si](http://www.karitas.si) in na 01.300.59.60.

**Zaupanje**